

יחסי ארצות הברית ומדינות המפרץ הערביות: משבר חולף?

יואל גוז'נסקי ואלדד שביט | 23 במאי, 2022 | גיליון 1602

לקראת אפשרות לביקור של נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן במזרח התיכון ולפגישה בינו לבין יורש העצר הסעודי, מחמד בן-סלמאן, האיצו וושינגטון וריאד את המגעים ביניהן בניסיון לשפר את היחסים, שמאז כניסת ביידן לתפקידו אופיינו בקרירות. המתיחות החריפה על רקע המלחמה באוקראינה ותחושת ערב הסעודית ואיחוד האמירויות שהממשל האמריקאי, בניגוד לקודמו, אינו רואה בהן בעלות ברית מרכזיות וכי לעיתים הוא פועל בניגוד לאינטרסים מהותיים שלהן. שיפור ביחסי ארצות הברית וערב הסעודית ישפיע גם על ישראל ובעיקר על עניינה בהמשך הנורמליזציה האזורית – העמקת ההסכמים עם מדינות במפרץ וצירופן של מדינות נוספות לתהליך – ובראש ובראשונה ערב הסעודית.

לאחרונה פורסם כי נשיא ארצות הברית, ג'ו ביידן, שוקל לבקר בערב הסעודית ולהיפגש עם יורש העצר הסעודי, מחמד בן-סלמאן, במהלך ביקורו האפשרי במזרח התיכון. במקביל האיצו המדינות את השיח ביניהן, בין היתר במהלך ביקור שערך סגן שר ההגנה הסעודי בושינגטון, בדרכים לשיפור היחסים. אם אמנם תתקיים הפגישה יהיה זה שינוי משמעותי ביחסים, שמאז כניסת ביידן לבית הלבן התאפיינו בקרירות רבה, שגברה בחודשים האחרונים לאחר שהסעודים דחו בתוקף את בקשותיו של הממשל להגדיל את תפוקת הנפט כדי לסייע בהורדת מחירו על רקע המלחמה באוקראינה. ההידרדרות ביחסים נבעה בעיקר ממדיניותו של ממשל ביידן, שעם כינונו הכריז על "כיול מחדש" של יחסי ארצות הברית עם ערב הסעודית. זאת, לאחר שבמהלך כהונתו של הנשיא דונלד טראמפ נרשמה בין המדינות פריחה ביחסים ואינטימיות בין המנהיגים. הנשיא ביידן אף מימש הבטחת בחירות ופרסם דו"ח של קהילת המודיעין האמריקאית, שלפיו יורש העצר הסעודי, מחמד בן-סלמאן, מתוקף תפקידו ומעמדו, אחראי לרצח העיתונאי הסעודי ג'מאל חשוקג'י.

בריאד ובאבו-דאבי מוטרדים במיוחד מצמצום הקשב האמריקאי לבעיות הביטחון שלהן ובעיקר כועסים על כך שבעוד וושינגטון מצפה מהן להיענות במהירות לדרישותיה ולאחרונה בהקשר לתפוקת הנפט, היא מפנה עורף לבקשותיהן בתחום הביטחוני. מדיניות הממשל האמריקאי במזרח התיכון והדגשים שהוא העניק לסוגיות קריטיות בעיניהן הביאו אותן להבין שהממשל הנוכחי, בניגוד לקודמו, אינו רואה בהן בעלות ברית מרכזיות וכי לעיתים הוא אף פועל באופן המנוגד לאינטרסים מהותיים שלהן.

כך, הנסיגה האמריקאית החפוזה מאפגניסטן נתפסה כמימוש המגמה של נסיגה מהמזרח התיכון. בנוסף, בערב הסעודית ציפו לסיוע אמריקאי רב יותר מול התקפות החות"ים על העורף האסטרטגי של הממלכה והופתעו מההחלטה האמריקאית לפנות משטחה כוחות, במיוחד אמצעים להגנה מפני טילים וכטב"מים. גם באיחוד האמירויות ציפו לתגובה אמריקאית נחושה – צבאית ומדינית – לאחר התקפות החות"ים בינואר 2022. האמירותים התאכזבו בעיקר [מסירוב](#) הממשל האמריקאי להכניס את החות"ים, כארגון, לרשימת ארגוני הטרור הזרים (**FTO**), לאחר שממשל ביידן [הוציא](#) את הארגון מהרשימה מיד בכניסתו לתפקיד. אכזבה ניכרה במפרץ גם עקב המדיניות האמריקאית ביחס לאיום המרכזי עליהן, זה מכיוונה של איראן, כולל מאופן ניהול המשא ומתן עמה בנושא הגרעין. סירובו בתחילת כהונתו של הנשיא ביידן לשוחח עם מחמד בן סלמאן נתפס כהתערבות בענייניה הפנימיים של ערב הסעודית וכפגיעה בלגיטימיות של השליט בפועל והמלך לעתיד. זאת ועוד, המתח בין וושינגטון לאבו-דאבי החריף בשנה האחרונה גם על רקע הידוק יחסי האחרונה עם סין וחימום היחסים בינה לבין סוריה, שבא לידי ביטוי בביקור שערך הנשיא בשאר אל-אסד באמירויות. המשא ומתן בעניין רכישת מטוס ה-F35 הושעה על ידי אבו-דאבי בעקבות דרישות אמריקאיות בעניין זה, הנובעות מחשש לזליגת טכנולוגיות לסין. שדרוג היחסים בין קטר לארצות הברית אך ליבה את המתיחות בין וושינגטון לריאד ואבו דאבי.

יתר על כן, המתיחות ביחסים בין וושינגטון לריאד ולאבו-דאבי [החריפה](#) עוד בעקבות המלחמה באוקראינה. מאז תחילתה, מנהיגי ערב הסעודית ואיחוד האמירויות הערביות נמנעו מלמתוח ביקורת על רוסיה וביקשו להרחיק עצמן ככל האפשר מהמשבר בינה לבין המערב. הם גררו רגלים ולא שיתפו פעולה עם ניסיונות ארצות הברית לבודד מדינית וכלכלית את רוסיה, בין היתר על ידי סירוב להגביר את תפוקת הנפט כדי להביא לירידה במחירו. סירוב זה של ריאד הביא מחוקקים דמוקרטים רבים [להגביר](#) את הלחץ על הממשל כדי שיחריף את צעדיו נגד ערב הסעודית. אף נמסר (על פי הוול סטריט ג'ורנל) כי בן סלמאן [צעק](#) על היועץ לביטחון לאומי, ג'ק סאליבן, לאחר שזה העלה את נושא חשוקג'י, כי וושינגטון יכולה לשכוח מבקשתה להגביר את תפוקת הנפט הסעודית.

עם זאת, המלחמה באוקראינה המחישה שוב את החשיבות האסטרטגית של המפרץ למשק האנרגיה העולמי ואת הנכסיות הגוברת של מדינות המפרץ הערביות מול המעצמות. במקביל לכתף הקרה מול האמריקאים, נשיא סין, שי ג'ינפינג, הוזמן לביקור בממלכה וריאד מנהלת מגעים עם סין (הלוקוחה המרכזית לנפט הסעודי) בנוגע לתמחור עסקאות הנפט ביניהן במטבע הסיני במקום בדולר אמריקאי, כפי שהיה עד עתה.

עד כה ולמרות ניסיונות שכללו גם ביקור של ויליאם ברנס, ראש ה-CIA, בערב הסעודית, [דווח](#) שלא הושגה התקדמות ניכרת עקב סירוב הנשיא ביידן ללכת לקראת הסעודים. דאגותיהן של מדינות ערביות קשורות להסכם הגרעין המתגבש מול איראן, הצפוי להערכתן להיטיב עם איראן ואינו מטפל בנושאי הטרור והחתרנות האיראנית באזור, וכן בתפוצת טילים/כטב"מים

שטהראן אחראית להם. מדינות המפרץ מבקשות לפיכך תמורה הולמת בראייתן להתיישרות עם העמדה האמריקאית בדמות שיתוף פעולה מודיעיני מוגבר עמן וחזוק יכולותיהן ההגנתיות. ערב הסעודית מצפה גם לסיוע אמריקאי בפיתוח תכנית גרעין וליישור ההדורים בין וושינגטון למחמד בן-סלמן, בכלל זה זיכוי בחסינות מתביעה משפטית אפשרית בארצות הברית עקב מעורבותו ברצח חשוקג'י.

הדיווחים על אפשרות לביקור של הנשיא בידן בערב הסעודית משקפים ככל הנראה הערכה בווינגטון כי היחסים המעוררים עם ריאד פוגעים באינטרסים אמריקאים, בדגש על הצורך להבטיח כי הממלכה ומדינות המפרץ האחרות ימשיכו לראות בארצות הברית בעלת ברית וימנעו מקידום תהליכים שיעמיקו את הישענותן על סין ורוסיה. קונקרטי במיוחד בעת הנוכחית הוא צורך לשכנע את ערב הסעודית להגדיל את תפוקת הנפט. הממשל האמריקאי כבר נקט צעדים במאמץ לאחות את הקרעים, ובכללם מינוי שגריר (לאחר 15 חודשים) לריאד, קיום שיחות טלפון וביקורי בכירים בממלכה. אולם, לא ברור האם הנשיא בידן כבר קיבל ההחלטה להפך את "החרם", שכן מבחינתו פגישה עם מחמד בן סלמן, מעבר למחירים הפוליטיים שהוא עלול לשלם בשל כך, תהיה בבחינת הודאה בכך שאילוצים מדיניים מחייבים פשרות ערכיות, בדגש על דרישות הממשל לגבי זכויות אדם.

מוקדם עדין להעריך האם צפוי שינוי חיובי משמעותי ביחסים בין וושינגטון לריאד, למרות האינטרסים המשותפים. בכל מקרה, פסגה בין בידן למחמד בן סלמן תחייב הכנה דקדקנית כדי להבטיח הצלחה, גם אם לא גישור על כל הנושאים שלגביהם יש מחלוקת בין הצדדים.

להצלחת ביקור בידן בריאד ושיפור ביחסי ארצות הברית עם ערב הסעודית יהיו משמעויות לישראל, ובעיקר על עניינה בהמשך מגמת הנורמליזציה האזורית – העמקת ההסכמים עם מדינות במפרץ וצירופן של מדינות נוספות לתהליך, ובראש ובראשונה ערב הסעודית. לישראל אינטרס ברור הן ביציבות ערב הסעודית והן בשיפור יחסיה עם ארצות הברית, כך שתמשיך להיות חלק מהמחנה הערבי הפרו-אמריקאי. כן קיימת חשיבות רבה לשמירת החזית המדינית והביטחונית האזורית מול איראן, שערב הסעודית היא חלק חשוב בה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט